

І. В. Сандовенко

**ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНКЛЮЗІЇ
ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ
ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ТУРИЗМУ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ КАНАДИ**

У статті досліджено роль вищої освіти у вирішенні проблем людей з інвалідністю в Канаді. Увагу акцентовано на розв'язанні проблем інклюзії студентів з обмеженими можливостями.

Ключові слова: студенти з особливими потребами, інклюзія, доступність, ресурсні центри для студентів з інвалідністю, туристська освіта.

У наш час приблизно третина населення планети Земля, тобто майже 2 млрд чоловік, це інваліди (650 млн) та члени їхніх сімей [1]. Поряд із цим, демографічні показники свідчать про старіння населення та зменшення відсотка людей працездатного віку. Тому люди з особливими потребами є важливим джерелом поповнення робочої сили. Отже, в контексті стратегій сталого розвитку вирішення проблем людей з інвалідністю є важливим і актуальним.

Канаді належить визначна роль у просуванні прав людей з особливими потребами як у власній країні, так і на світовій арені. Вперше на конституційному рівні права інвалідів були гарантовані в 1982 р., коли була прийнята *Канадська Хартія Прав і Свобод*, яка заборонила дискримінацію з причин фізичної чи розумової неповноцінності. «Допомогти зменшити бар'єри нерівності в зайнятості та доступі до послуг» — одна з головних цілей *Закону про права людини (1985)*. *Закон про трудову справедливість (1995)* спрямований на забезпечення рівності на робочому місці та створенні відповідних умов праці. Дискримінація людей з інвалідністю забороняється провінційним і територіальним законодавством [2].

Канада взяла активну участь у розробленні та є однією з перших країн, які у 2007 р. підписали Конвенцію ООН про права інвалідів. Важливо зазначити, що положення Конвенції свідчать про зміну парадигми стосовно до людей з особливими потребами та підходів до вирішення їхніх проблем. У Конвенції наголошується на тому, що для забезпечення та підтримки розвитку на основі активної уча-

сті всіх членів суспільства всі програми розвитку повинні включати інвалідів і бути доступними. У документі зазначається, що повна реалізація інвалідами прав людини та основоположних свобод, а також сприяння їхній повноцінній участі нададуть змогу зміцнити почуття їхньої причетності та досягти значних успіхів у людському, соціальному та економічному розвитку суспільства та викоріненні убогості.

Метою цієї статі є дослідити, як забезпечується повне включення студентів з інвалідністю у навчальний процес у вищих навчальних закладах Канади. Увага звернена на сферу туризму через широкий діапазон професій, гнучкість графіка роботи (сезонна праця, різні зміни, робота неповний робочий день), а також важливість для закладів туризму бути доступними як для туристів-інвалідів, так і для місцевих мешканців і самих працівників, які мають певні функціональні обмеження. Актуальність дослідження полягає в доцільності використання досвіду Канади в часи реформування освіти України з метою входження її у світовий освітній простір.

У 2001 р. кількість канадців з інвалідністю становила 3,6 млн (12,4%), в тому числі працездатного віку (15–64 роки) — 9,9%; і з роками цей показник збільшується: у 2006 р. він сягнув 14,3 та 11,5% відповідно головним чином через демографічну ситуацію [3; 4]. Незалежно від віку багато з людей з особливими потребами мають проблеми в питаннях освіти, зайнятості, заробітку та якості життя. Загалом у всіх вікових групах працездатного населення освіту на рівні коледжу отримали 15,8% людей з інвалідністю, університетську освіту — 11,4%, порівняно з канадцами без інвалідності — відповідно 16,5 і 20,4% [5]. Варто відмітити, що серед людей з інвалідністю рівень зайнятості зростає пропорційно від рівня освіти, і найбільший рівень зайнятості мають ті, хто отримав вищу освіту. Оскільки зайнятість і прибуток безпосередньо пов'язані з освітою, у канадців з вищим рівнем освіти вищі й прибутки. І хоча канадці з інвалідністю, які отримали вищу освіту, на ринку праці не мають всіх тих переваг, що їх отримують люди без інвалідності (їхній середній показник прибутку нижчий від аналогічного показника канадців без інвалідності), питання отримання університетської освіти є досить актуальним.

Для канадців з особливими потребами можливості навчатися часто обмежені, що позбавляє їх подальших можливостей і скорочує їхні потенційні внески у добробут суспільства. Іноді причиною

обмеження є безпосередньо сама інвалідність, а іноді обмеження є результатом нездатності або небажання суспільства полегшити обмеження щодо діяльності людей з особливими потребами. Канада і канадці тільки виграли б, якщо забезпечили співгромадянам з особливими потребами ширші можливості у навчанні та внесенні своєї частки в розвиток добробуту суспільства. Забезпечення більш повного діапазону можливостей для канадців з інвалідністю потребує багатостороннього підходу, який включає зміни ставлення до таких людей, заохочення і підтримку подальшої освіти та створення відповідних умов як на робочому місці, так і в спільноті загалом [6].

У статті 24 Конвенції про права інвалідів ООН зазначається, що держава забезпечує інвалідам доступ до загальної вищої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими. З цією метою держава забезпечує інклюзивну освіту та сприяє внесенню необхідних змін і коректив для забезпечення реалізації або здійснення інвалідами нарівні з іншими всіх прав людини й основоположних свобод.

До факторів, що обмежують доступ людей, які мають функціональні обмеження, до післяшкільної освіти та подальшої роботи, належать фінансові бар'єри, непристосованість матеріальної інфраструктури, що перешкоджає відвідуванню класів, пересуванню студентським містечком, використанню лабораторного обладнання та бібліотечних фондів; а відсутність необхідної підтримки у наданні послуг з професійної орієнтації та подальшого розвитку кар'єри створює додаткові перепони при входженні на ринок праці.

З метою заохочення і підтримки освіти впродовж життя, федеральним урядом була започаткована *Канадська програма студентських позик* (Canada Student Loans Program) (CSLP), що забезпечує додаткову фінансову допомогу, надаючи цільові гранти з тим, щоб компенсувати витрати на освіту і житло, пов'язані з забезпеченням особливих потреб студентів-інвалідів. За цією програмою студенти стаціонарної форми навчання отримують кредитну допомогу протягом 520 тижнів. При цьому студентам з особливими потребами надається право на менше курсове навантаження. Їх вважають студентами стаціонару, якщо вони беруть не менше 40% звичайного курсового навантаження, а для студентів, які навчаються в режимі неповного дня, цей показник може складати 20–39%.

Як додаток до грантів для малозабезпечених студентів з постійною інвалідністю CSLP пропонує два спеціалізовані гранти на

покриття витрат на житло, навчання, книги, оплату репетитора, перекладача, витрати на технічні пристрої, пов'язані із забезпеченням особливих потреб, та інші додаткові освітні витрати. У 2006/07 н.р. 12602 студенти отримали *Канадські гранти доступу* (Canada Access Grant) на загальну суму \$23,4 млн, і ще 11956 студентів отримали Канадські стипендії для розміщення на суму \$20,3 млн. Програма CSLP має спеціальні умови непогашення позики для студентів, які мають серйозні фінансові труднощі У 2006/07 н.р. 396 студентів скористалися таким правом на загальну суму майже \$4,5 млн [7].

Фінансову підтримку надають також провінційні і територіальні уряди, різноманітні державні та благодійні організації. Існують фонди, які надають стипендії студентам з проблемами зору, слуху тощо.

Важливу роль у створенні відповідних умов для людей з інвалідністю відіграють освітні заклади, які у своїй діяльності орієнтуються на унікальні індивідуальні потреби окремих студентів. Так, у переважній більшості канадських університетів є ресурсні центри для інвалідів, які забезпечують підтримку і пропонують послуги для студентів. Існування таких університетських центрів ще двадцять років тому розглядалося скоріше як виняток, ніж правило. Після визначення індивідуальних потреб студент може отримати додаткові послуги стенографіста, отримати інформацію відносно фінансування, консультування з питань кар'єри і допомоги з адаптивної технології, зокрема спеціалізовані комп'ютери та програмне забезпечення. Доступність вищої освіти може бути збільшена освітніми інноваціями — такими як електронне навчання [6].

Галузь туризму Канади є однією з найбільш перспективних з огляду на створення робочих місць (галузь демонструє сталий, хоча і невеликий, щорічний приріст робочих місць, навіть незважаючи на світові виклики безпеки та економічну кризу). Використовуючи пошукову базу щорічного офіційного довідника університетів Канади (2009) асоціаціями університетів і коледжів Канади було проведено дослідження понад 10000 академічних програм 94 університетів Канади. Було виокремлено шість напрямків вивчення, пов'язаних з туризмом: Hospitality Administration/Management, General; Hospitality Administration/Management, Other; Hospitality and Recreation Marketing Operations; Hotel/Motel Administration/Management; Tourism and Travel Services Management; Tourism and Travel Services Marketing Operations.

22 університети репрезентують 9 з 10 провінцій Канади: University of Calgary, Mount Royal University, University of the Fraser Valley

(UCFV), Vancouver Island University, University of Victoria, Royal Roads University, University of Northern British Columbia, Thompson Rivers University, University Laval, University du Quebec a Montreal, University du Quebec a Chicoutimi, Mount Saint Vincent University, Acadia University, Cape Breton University, University de Moncton, University of New Brunswick, Memorial University of Newfoundland, University of Prince Edward Island, Ryerson University, University of Guelph, Brock University, University of Regina, вони пропонують 50 різноманітних туристських академічних програм різного рівня, від професійних програм (дипломні/сертифікаційні програми середньо-спеціальної та післядипломної освіти) до програм вищої освіти з отриманням академічного ступеня бакалавра чи наукового — магістра [8].

Усі названі університети мають спеціальні соціальні служби надання допомоги студентам з особливими потребами. зазвичай ці служби є загальноуніверситетськими.

Далі докладно розглянемо соціальну службу допомоги інвалідам університету Ройял Роудс (Royal Roads University) [9]. Цей університет, будучи одним із шести, розташованих у Британській Колумбії, пропонує найбільшу кількість академічних програм туристського спрямування (6 програм).

18 червня 2009 р. набув чинності документ правління університету щодо політики доступності для студентів з особливими потребами *Accessibility Policy for Students With a Disability*.

Для досягнення мети університету щодо залучення талановитих студентів і забезпечуючи рівні можливості для академічного успіху й участі в університетському співтоваристві для студентів з документально підтвердженою інвалідністю, університет намагатиметься вносити корективи щодо способів подання матеріалу програм і системи оцінювання, щоб створити відповідні умови для студентів-інвалідів, підтримуючи при цьому суворі академічні стандарти, характерні для університету Ройял Роудс, а також намагатиметься зробити об'єкти студентського містечка доступними і безпечними. Увага приділятиметься і підтриманню атмосфери співробітництва в університетському співтоваристві.

В обов'язки Президента Університету входить гарантування ознайомлення студентів, професорсько-викладацького складу, а також управлінського і навчально-допоміжного персоналу з наявними процедурами, процесами і ресурсами з тим, щоб забезпечити виконання даної програми.

До переліку послуг, що надаються студентам з інвалідністю, входять послуги із створення в аудиторіях необхідних умов — таких як допомога стенографіста, перекладача, спеціальні ергономічні стільці; замовлення навчальних матеріалів в альтернативному форматі, наприклад, аудіокниги чи тексти, записані шрифтом Брайля; надання інформації про гранти на придбання необхідних технологічних засобів — таких як комп'ютери, магнітофони, адаптивне програмне забезпечення тощо; надання інформації про гранти на навчання для студентів-інвалідів, що пропонуються різними державними і приватними фондами.

Школа туризму і готельного менеджменту Університету Ройял Роудс пишається членством у 19 професійних організаціях. Її студенти мають змогу ознайомитися з різноманітними програмами, що розробляються для людей з особливими потребами як для споживачів туристичних послуг, так і для тих, хто шукає роботу у туристській галузі. Так, на сайті *Готельної Асоціації Альберти* розміщено інформацію про програму *Access Canada Rating Program*, яка ставить за мету зробити готелі Канади доступними для інвалідів, а персоналу надати змогу пройти спеціальні онлайн курси. Канадська Рада з людських ресурсів у галузі туризму пропонує скористатися пошуковою системою, де є окремий розділ для людей з обмеженими можливостями, бажаючим знайти роботу у цій сфері.

Не менш важливою для студентів з особливими потребами є позааудиторна діяльність. Саме вона сприяє поглибленню соціальних навичок, пропагуванню здорового способу життя, відчуттю приналежності та зростанню прагнення студентів до академічних досягнень. У 2004 р. Канадський центр вивчення неспроможності (КЦВН) розпочав реалізацію проекту із сприяння інклюзивності в університетському містечку. Проектом передбачається, зокрема, забезпечення доступності веб-сторінок для сліпих студентів, вибір кінофільмів із субтитрами та включення студентів у планування і проведення різних заходів [6].

Можливості навчання для канадців з особливими потребами поступово розширюються завдяки технічному прогресу, а також тому, що суспільство дедалі більше сприяє усуненню бар'єрів, які обмежують їхню діяльність. Визнання реальних і потенційних вкладів людей з особливими потребами приносить користь таким людям і сприяє Канаді у підтвердженні відповідності репутації соціально справедливої нації.

В работе исследуется роль высшего образования в решении проблем людей с инвалидностью в Канаде. Внимание акцентировано на решении проблем инклюзии студентов с особыми потребностями.

Ключевые слова: студенты с особыми потребностями, инклюзия, доступность, ресурсные центры для инвалидов, туристское образование.

This article explores the role of higher education that provides support in problem solving to students with disabilities in Canada. Problem-solving of inclusion of students with disabilities is emphasized.

Key words: students with disabilities; inclusion; accessibility; Disability Services; tourism education.

Література

1. <http://www.un.org/russian/disabilities/default.asp?id=543>
2. <http://www.pch.gc.ca/pgm/pdp-hrp/canada/abl-eng.cfm>
3. A Profile of Disability in Canada, 2001, Minister of Industry, 2002, Catalogue no. 89-577-XIE
4. <http://www40.statcan.gc.ca/101/cst01/health71a-eng.htm>
5. http://www.hrsdc.gc.ca/eng/disability_issues/reports/fdr/2006/page08.shtml
6. <http://www.ccl-cca.ca/CCL/Reports/LessonsInLearning/LinL20070222.htm>
7. Advancing the Inclusion of People with Disabilities (2008)
http://142.236.154.113/eng/disability_issues/reports/fdr/2008/page03.shtml
8. http://www.auce.ca/publications/aucepubs/directories/dcu/dcu_e.html
9. <http://myrru.royalroads.ca/files-myrru/File/Accessibility%20Policy.doc>